

Suvremeni trenutak ekonomskih odnosa *Istok — Zapad*

Vlatko Mileta

Suradnja socijalističkih država Istočne Evrope s kapitalističkim državama Zapada na području ekonomije posljednjih godina bilježi vidne rezultate. Može se reći da je u tom pogledu, a u odnosu na vrijeme od prije desetak godina, postignut napredak koji nije bio ni zamisliv. Takvom razmahu ekonomske suradnje nesumnjivo je pogodovalo bolje političko sporazumijevanje, ali i bolje ekonomsko povezivanje nije bilo bez odraza i na politiku.

U kojim pravcima i kakvim je tempom razvoja išao najbolje se može pratiti preko vanjskotrgovinskih odnosa. Ako uzmemo za primjer Sovjetski Savez, možemo konstatirati da je njegova robna razmjena sa SR Njemačkom povećana gotovo pet puta, s Belgijom šest puta, s Italijom tri puta, s Francuskom dva puta, sa Sjedinjenim Američkim Državama gotovo pet puta. Slična je tendencija i kod drugih socijalističkih država.¹ Pri analizi tih odnosa uočljivo je da su osobito značajni rezultati postignuti s razvijenim zemljama Zapadne Evrope. Na te zemlje otpada tri četvrtine robne razmjene socijalističkih država sa svim industrijski razvijenim kapitalističkim privredama.

Trgovina i drugi oblici ekonomske suradnje sa zapadnoevropskim zemljama zasnivaju se na dvostranim sporazumima ili ugovorima. Najčešće su to desetgodišnji međudržavni ugovori o ekonomskoj, tehničkoj i industrijskoj suradnji, odnosno petogodišnji sporazumi o suradnji na određenom području privrede. Takvi su sporazumi, odnosno ugovori zaključeni sa SR Njemačkom, Italijom, Velikom Britanijom, Francuskom, Finskom, Austrijom i Švedskom. Ugovorom se u pravilu formiraju međudržavne komisije za ekonomsku, tehničku i industrijsku suradnju. Komisije se povremeno sastaju, razrađuju i predlažu nove modalitete utvrđene suradnje.²

¹ Podaci *Statistical Yearbook*, United Nations, New York, 1974, str. 410 i dalje, pokazuju da je robna razmjena između socijalističkih država Evrope i najrazvijenijih država kapitalističkog Zapada sve do 1963. godine bila minimalna. Te je godine iznosila svega 7 mlrd dolara. Deset godina kasnije dosegla je 30 mlrd dolara. Naravno da je učešće Sovjetskog Saveza bilo najveće.

² Takav jedan ugovor vidi u *Vnešnjaja trgovlja*, broj 8, 1973. Tu je prezentiran Ugovor o ekonomskoj, industrijskoj i tehničkoj suradnji između SR Njemačke i Sovjetskog Saveza.

O ugovorima i sporazumima detaljnije vidi kod G. Veljaminov, *Meždunarodno-pravovle osnovi vnešnotorgovih svjazej SSSR, Vnešnjaja trgovlja*, broj 10, 1977, str. 48. i dalje.

Posebni odnosi, barem kad je riječ o Sovjetskom Savezu, uspostavljeni su sa Sjedinjenim Državama i Japanom. Osnove međusobnih odnosa sa Sjedinjenim Državama Amerike utvrđene su sporazumom sredinom 1972. godine. Taj je sporazum kasnije poslužio za ugovor o međusobnoj ekonomskoj suradnji za vrijeme od 1974—1984. godine, kojim je otvoren prostor za veću ekonomsku suradnju sovjetskih vanjskotrgovinskih i drugih organizacija s američkim koncernima. Suradnji je znatno pridonio ugovor sovjetskih organa privredne uprave s američkom kompanijom »Occidental Petroleum« o međusobnim robnim isporukama u visini od 20 mlrd dolara za razdoblje od dvadeset godina. I s mnogim drugim američkim firmama uspostavljeni su odnosi na kompenzacionoj osnovi.

S grupom krupnih japanskih firmi još je 1968. godine bio sklopljen golem posao o isporukama strojeva i opreme za eksploataciju šumskog i drugog prirodnog bogatstva na Dalekom Istoku. Taj je posao bio sklopljen na kompenzacionoj osnovi i uvoz je pokriven izvozom proizvoda šumske industrije. Kasnije je (u rujnu 1974. godine) sklopljen drugi sporazum o kreditu u visini od 550 milijuna dolara, koji je iste godine proširen za novih 450 milijuna dolara. Vrijednost tih kredita koristi se za kupnju strojeva i opreme, a kredit će biti isplaćen isporukama koksa i drugih sirovina.¹

Posebno treba naglasiti da u novije vrijeme robnu razmjenu sve više prate drugi oblici ekonomske suradnje, prije svega suradnja na području industrijske kooperacije i transfera suvremene tehnologije. Ekonomska suradnja s područja industrije, tehnologije i znanosti odvija se na tri osnovna načina:

1) Kroz vertikalnu suradnju, koja se zasniva na otkupu licencij i izgradnji kapaciteta na kompenzacionoj osnovi. U tim se odnosima jedan partner koristi tehnologijom drugog, dok drugi naplaćuje vrijednost svojih radova i prava u naturalnom obliku ili pak sudjeluje u podjeli dobiti ostvarene prodajom proizvoda trećima.

2) Kroz horizontalnu suradnju koja se javlja u nekoliko oblika. U tu kategoriju ulazi zajednička izgradnja proizvodnih kapaciteta, zatim oblici kooperacije kroz koju se konačni proizvod jednog partnera zasniva na materijalima drugog partnera i, na kraju, dopunska međuovisna proizvodnja, u kojoj se partneri dopunjuju polufinalnim proizvodima.

3) Kompleksna suradnja zahvaća višestruko isprepletenu zajedničku proizvodnju kod koje je suradnja partnera prisutna u mnogim fazama proizvodnog procesa, te kod raspodjele dobiti u skladu s ulogom i troškovima. Kod tog tipa odnosa zapravo se radi o zajedničkim poduzećima koja imaju zajedničku proizvodnju, investicije i podjelu dobiti.

Promatrana kroz tu podjelu, industrijska kooperacija poduzeća Istočne Evrope sa zapadnoevropskim firmama pretežno se odvija kroz horizontalne i vertikalne oblike. Kompleksna suradnja zasad je još malo prisutna. Razloge što ta treća varijanta nije prisutnija možda treba tražiti u tome što

3

Usporedi: I. F. Semičastnov, **Na poroge završavajušeg goda devjatoj pjatiljetki**, Vnešnjaja trgovlja, broj 1, 1975. godine. O

tome vidi spomenuti članak G. Veljamina.

prve dvije varijante daju dovoljno širok prostor djelovanju poduzeća, a da se pri tome ne narušavaju utvrđena pravila poslovanja u vlastitom ekonomskom prostoru. Treća varijanta očito traži prilagođavanje ekonomske politike odgovarajućih država takvim sporazumima.

Prema procjenama, koje je izvršila Ekonomska komisija Organizacije Ujedinjenih naroda za Evropu, od ukupnog broja sporazuma 53,6% ugovora zaključeno je kroz vertikalnu formu suradnje, 44% kroz horizontalnu i svega 2,4% kroz treću varijantu.³

Socijalističke države Istočne Evrope s pravom smatraju da se suradnjom na osnovi licencnih sporazuma postižu veći rezultati nego pri običnoj prodaji licence. Zato je i sklopljen znatan broj ugovora država članica Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć s kapitalističkim zemljama Zapada na toj osnovi. Na licencne sporazume otpada 24,8% svih sklopljenih ugovora. Za neke je države ta varijanta još značajnija. Primjerice, za Čehoslovačku i Bugarsku (oko 36%).

U svim varijantama ekonomskih odnosa prema toj osnovi kompenzacioni poslovi izrazito su prisutni. Kompenzacionog je karaktera 69,5% ugovora sklopljenih sa Sovjetskim Savezom, 42,9% ugovora Bugarske i 42,8% ugovora DR Njemačke. Kao primjer kompenzacione suradnje u sovjetskoj ekonomskoj literaturi obično se s razlogom ističu odnosi s Finskom jer je u toku izvršavanje šestog sporazuma o trgovini i plaćanju za razdoblje 1976—1980. Tim je sporazumom predviđeno daljnje proširivanje suradnje i povećanje robne razmjene za gotovo dva puta u odnosu na prethodno razdoblje.⁴

I s drugim zemljama razvijenog Zapada ekonomska suradnja zemalja članica Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć bilježi znatan napredak. Uspješno se realizira desetgodišnji program suradnje francuske i sovjetske privrede, a u toku je izvršavanje drugog petogodišnjeg sporazuma o ekonomskoj i industrijskoj suradnji.⁵ S krupnim zapadnonjemačkim firmama sovjetski organi privredne uprave i odgovarajući organi drugih socijalističkih zemalja uspostavili su tijesne kontakte. U odnosima između Sovjetskog Saveza i SR Njemačke značajno mjesto zauzimaju krupni projekti. Spomenimo također velike isporuke bešavnih cijevi, ugovor o oplemenjivanju urana zapadnonjemačkih naručioca u sovjetskim institutima, itd.⁶ Krupne sporazume Sovjetski Savez je sklopio i s Italijom. Posljednjih godina s talijanskom firmom »Montecatini-Edison« i državnom kompanijom »ENI« zaključeni su sporazumi o izgradnji 11 kemijskih kompleksa i isporuci produkata koji će se u tim zavodima proizvoditi talijanskoj strani.

4
I. Savjolova, **Promišlenoe kooperirovanje između Vostokom i Zapadom**, Vnešnjaja trgovlja, broj 4, 1977, str. 25.

5
S. Sokolenko, **O roli standardizacii v razvitii trgovno-ekonomičeskikh svjazej SSSR-Filjandija**, Vnešnjaja trgovlja, broj 1, 1975, str. 49.

U svibnju mjesecu 1977. godine između Finske i Sovjetskog Saveza potpisan je

Dugoročni ugovor o razvijanju i proširivanju trgovinsko-ekonomske, industrijske i znanstveno-tehničke suradnje do 1990. godine. Tekst ugovora vidi u prilogu časopisa **Vnešnjaja trgovlja** broj 8, 1977. godine.

6
Osnove znanstveno-tehničke suradnje između Sovjetskog Saveza i Francuske utvrđene su za vrijeme posjeta De Gaulle

Međudržavni sporazumi o ekonomskoj, industrijskoj i znanstvenoj suradnji osnova su na kojoj se grana kooperacijska suradnja pojedinih organizacija i poduzeća država članica SEV-a i zapadnih kompanija. U provođenju sporazuma na strani socijalističkih država javljaju se vanjskotrgovinske i industrijske organizacije, a nerijetko i odgovarajući organi državne privredne uprave. U tom su pogledu različita iskustva. Tako na primjer »Škoda« i »ČKD-Praha« direktno surađuju s francuskom firmom »Renault« u tehnološkoj obradi stalnog topljenja čelika. Mađari pak imaju akcionarsko društvo »Intercooperation«, čija je osnovna zadaća vezana uz organizaciju, kontrolu i rukovođenje kooperantskim odnosima između proizvodnih organizacija i stranih kompanija. Bugari su osnovali zajedničke koordinirajuće centre. Jedan od njih je »Sibimeks«, centar za aktivizaciju i produbljanje ekonomske suradnje s Italijom.

Može se primijetiti da je posljednjih godina broj kooperacijskih sporazuma u odnosima između država Istoka i Zapada znatno povećan. Procjenjuje se da se trenutačno realizira oko 1.200 takvih sporazuma. Na prvom mjestu je Mađarska, a nju slijedi Poljska. Od zapadnih zemalja prva je SR Njemačka, zatim Francuska i Austrija.

Najveći broj kooperacijskih ugovora zaključen je u oblasti strojogradnje, zatim kemijskoj industriji, industriji transportnih sredstava, u elektrotehnici i elektronici.⁷

Kad je riječ o ekonomskoj suradnji, obično se misli da sa Zapada na Istok prelazi tehnologija, tehnička postrojenja i oprema, a s Istoka na Zapad sirovine i proizvodi zajednički izgrađenih kapaciteta. Takvo je mišljenje pogrešno. Sve je prisutnije i obrnuto kretanje. Cijeli niz polupreradevina prelazi sa Zapada na Istok, kao što s Istoka prelaze na Zapad tehnologija i postrojenja.

Tako je na primjer 1975. godine 17 američkih kompanija, čija je djelatnost prisutna i u Evropi, otkupilo 19 sovjetskih licenci. Sovjetske strojeve koristi »Kruppov koncern«, a laboratorija »Farbenfabrik Bayer« i »Farbenwerke Hoechst« koriste u svom radu izotope iz Sovjetskog Saveza. Sovjetskim postrojenjima opremljen je prvi metalurgijski kombinat na jugu Francuske. Metalurgijski koncerni Japana, Italije, SR Njemačke, SAD, Luksemburga i Velike Britanije otkupile su sovjetsku licencu rashlađivanja visokih peći. Licenca o dobivanju izoprena (spoja velike vrijednosti za dobivanje sintetičkog kaučuka) je sovjetsko-francuska. Zajedničkim radom sovjetskih i francuskih poduzeća izrađen je mnogokanalni sistem aparatura za upotrebu u seizmografiji. Po toj licenci strojeve proizvode Francuzi i pro-

Sovjetskom Savezu 1966. godine. Kasnije su potpisani drugi sporazumi, a najnoviji je iz vremena posjeta Brežnjeva Francuskoj, 22. lipnja 1977. godine, o suradnji u oblasti transporta i kemije. Vidi o tome više u članku: **Važnije vehi na puti sovjetsko-francuskoga suradništva**, Vnešnjaja trgovlja, broj 10, 1977, str. 22.

Tekst ugovora o daljnjem razvoju ekonomske suradnje između SR Njemačke i Sovjetskog Saveza vidi u Vnešnjaja trgovlja,

broj 8, 1973. godine. Zajednički komunique VI sesije Komisije o ekonomskoj i znanstveno-tehničkoj suradnji, Vnešnjaja trgovlja, broj 7, 1976, str. 23.

Sporazum o ekonomskoj suradnji Francuske i Sovjetskog Saveza za period 1975—1979, vidi u **Vnešnjaja trgovlja**, broj 3, 1975, str. 55.

7

Usporedi, I. Savjolova, spomenuti članak, str. 24.

daju ih trećima. S belgijskom firmom »Union Chimique Belge« registrirano je 12 zajedničkih patenata.⁸

U međusobnim odnosima prisutni su i sporazumi o zajedničkoj proizvodnji određenog proizvoda. Oni su u odnosu na druge vrste sporazuma najmanje zastupljeni (na njih otpada svega 5,4% svih kooperacijskih sporazuma), ali pokazuju izrazitu tendenciju rasta. Kod tog tipa suradnje kooperanti koriste vlastitu tehnologiju i tehnička rješenja i »prenose« ih na zajednički proizvod. U toj su suradnji najaktivnija poduzeća Rumunjske, Mađarske, Čehoslovačke i Bugarske. Klasičan je primjer suradnja između mađarskog zavoda »Ikarus« i austrijske firme »Saurer«. Sovjetska poduzeća imaju sporazum s engleskom firmom »Xerox« o isporukama elektromotora i njihovoj ugradnji u kopirne aparate.

I takozvana dopunska proizvodnja sve se više susreće u odnosima između zemalja SEV-a i kapitalističkih zemalja Zapada. U tom se tipu odnosa dinamizira podjela rada i specijalizacija, što je višestruko korisno za nacionalne privrede. Njome se postiže krupna serijska produkcija, značajno smanjuju proizvodni troškovi, eliminira nerentabilna proizvodnja i brže osvajaju dostignuća partnera. Osim toga, dopunjuju se programima o razmjeni proizvoda, plasmanu proizvodnje na druga tržišta i osigurava sirovinaska osnova. Sporazumi po toj osnovi naročito su značajni za privredu Poljske i Mađarske. 46,6% poljskih i 32,5% mađarskih ugovora otpada na taj oblik. Kod Sovjetskog Saveza ugovori te prirode prisutni su u 20% u svim zaključenim ugovorima. Tako je na primjer s francuskom firmom »Alcatel« napravljen aranžman po kojem na sovjetskim strojevima za obradu metala francuska firma montira uređaje za programirano upravljanje.

U posljednje vrijeme razvija se i forma zajedničke proizvodnje. Osnova je takvih poslova zajedničko ulaganje materijalnih i nematerijalnih vrijednosti u pripremu i primjenu tehnologije, neposredno sudjelovanje u procesu proizvodnje i zajednička realizacija proizvoda na tržištu. Primjerice, takva je suradnja prisutna u odnosima mađarskog poduzeća »Zsepel« i francuske firme »Morane — Somoie«. Mađarima, koji imaju bogato iskustvo u proizvodnji preša, Francuzi postavljaju aparaturu za automatizaciju i hidrauliku. Mađari finaliziraju proizvod, a Francuzi ga plasiraju na svoje područje i u druge zemlje svijeta.

Po analognoj formi američka filijala »General Motors« u Engleskoj suraduje s Poljskom. Po dobivenoj tehnologiji Poljaci će proizvoditi lagane kamionete, koje će »General Motors« svojom prodajnom mrežom plasirati na zapadnoevropsko i druga tržišta. Poljska će, dogovoreno je, podmirivati tržište socijalističkih zemalja.

Poseban oblik suradnje je izgradnja kapaciteta u drugim zemljama svijeta. 7% svih ugovora otpada na tu vrst posla. Najveće rezultate u tome postižu DR Njemačka, Čehoslovačka i Mađarska. Primjer takve suradnje je izgradnja elektrane u Indiji, koju grade mađarsko poduzeće »Transelektro« i austrijska firma »Zimering-Graz-Pauker« i poljsko-austrijsko-grčki sporazum o izgradnji šećerane u Grčkoj.

8

Business International, Eastern Europe Report, VII, 1974., p. 226. Navodi se prema

I. Savjolova, spomenuti članak, navedeno izdanje, str. 21.

Analiza kretanja na području industrijske suradnje između Istoka i Zapada pokazuje da je ostvaren relativno zadovoljavajući nivo s izrazitim tendencijama daljnjeg produbljivanja. Raznovrsnost modaliteta pokazuje da zemlje učesnice u tim vezama nastoje naći najbolja rješenja sa stajališta nacionalnih ekonomija. No pri suradnji dolazi dakako i do određenih problema. Teškoće se javljaju na obim stranama. Na strani kapitalističkih zemalja problemi prije svega proizlaze iz različitosti ekonomskih politika pojedinih kapitalističkih država ili pak njihovih integracionih zajednica prema socijalističkim zemljama, dok na strani socijalističkih zemalja poteškoće proizlaze iz relativne krutosti planske i administrativne procedure, koja zahtijeva podulje vrijeme za iniciranje i sklapanje industrijskih, tehnoloških i znanstvenih sporazuma.

Na nekim područjima poteškoće češće dolaze do izražaja. To je prije svega proizvodna sfera, zatim područje kreditno-financijskih odnosa i na kraju područje plasmana. Zbog različitosti privrednih sistema svaka promjena u području proizvodno-tehničke orijentacije izaziva teškoće, kao što se teškoće javljaju i kod problema kreditiranja, određivanja cijena kooperacijskih odnosa i transfera ostvarene dobiti. Posebne su prirode teškoće s područja plasmana proizvoda. Zapadni partneri nastoje u potpunosti zadržati slobodu plasmana kooperacijskih proizvoda na svjetskom tržištu, ali isto tako i sudjelovati u podjeli dobiti od prodaje na »socijalističkom« tržištu i tržištu zemalja u razvoju. S druge strane, poduzeća iz socijalističkih zemalja s novim proizvodima nastoje što prije izaći na svjetsko tržište i u pogledu usvojene proizvodnje ostvariti potpunu samostalnost. Duboka međusobna zainteresiranost, posebno zainteresiranost krupnih kompanija kapitalističkog svijeta za proširivanje kooperacijskih veza sa socijalističkim privredama, otvara prostor za rješavanje tih teškoća.

Treba naglasiti da posljednja skupina odnosa — kompleksna suradnja — iako je u ukupnom broju sklopljenih ugovora zasad najmanje zastupljena poprima sve dinamičnije oblike. Kompleksnost suradnje dolazi u nekoliko varijanti do izražaja. Najčešće je to istovremena suradnja dva partnera u nekoliko vidova proizvodnje ili proizvoda. Slijedi suradnja više partnera iz dviju zemalja u izvršenju određenog projekta. I na kraju, suradnja više partnera iz različitih država. U praksi su prisutne sve nabrojane varijante.

Kod prve varijante suradnja se utvrđuje sporazumom nerijetko prćenim dogovorom o suradnji na području znanosti i tehnologije između odgovarajućih socijalističkih privrednih organizacija i kapitalističkih korporacija. Tako je, na primjer, Državni komitet Savjeta ministara Sovjetskog Saveza za znanost i tehniku potpisao sporazum s nizom korporacija razvijenih kapitalističkih država o znanstveno-tehničkoj suradnji i zajedničkoj realizaciji tehnoloških inovacija. Na osnovi jednog takvog sporazuma realizira se suradnja s američkom firmom »Bendix« u zrakoplovnoj tehnici, elektronici, automatizaciji, itd. S talijanskom koncernom »FIAT« privredni organi Bugarske zaključili su sporazum o suradnji na području crne metalurgije, strojogradnje, izgradnje industrijskih kapaciteta i mehanizacije za potrebe poljoprivrede.

Kao primjer drugog tipa odnosa u kojem u izvršenju određenog zadatka sudjeluje više partnera može se uzeti primjer Poljske, gdje se izgrađuje zavod za proizvodnju traktora uz sudjelovanje »Fergusona« i »Perkinsa«, kao i primjer Bugarske, u kojoj nekoliko engleskih firmi uz domaće proizvođače radi na izgradnji agroindustrijskih kompleksa.

Kao primjer treće varijante (na zajedničkom poslu suradnju kompanije iz više zemalja) služi izgradnja Kamskog automobilskog zavoda u Sovjetskom Savezu. Na njemu radi šest kompanija Zapadne Evrope, Sjedinjenih Država i Japana.

Mnogostrani karakter industrijske kooperacije država članica Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć sa razvijenim zemljama Zapadne Evrope otvara prostor za sudjelovanje korporacija čije je sjedište u drugim dijelovima svijeta. Američka korporacija »ITT« sa socijalističkim državama suraduje preko svojih evropskih filijala. Izgradnju kapaciteta za proizvodnju ventila za teške kamione u Sovjetskom Savezu realizira talijanska filijala američke kompanije »ITON«. Interesantno je spomenuti da se tim putem značajno skraćuje vrijeme od zaključenja ugovora pa do isporuke. U sovjetskoj ekonomskoj literaturi spominje se primjer suradnje s evropskim filijalama američke kompanije »Caterpillar« od koje je već tri mjeseca nakon potpisa ugovora započeta isporuka strojeva, a cijeli je posao praktično bio završen u jednoj godini.

Pogrešno je smatrati da se ekonomska suradnja na području industrije i drugih privrednih područja ostvaruje samo s krupnim kompanijama. Cijeli niz poslova zaključen je sa srednjim i malim tvrtkama, specijaliziranim za određenu proizvodnju. Oko 30% kooperativnih poslova država članica Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć s njemačkim partnerima otpada na male firme, koje zapošljavaju od 500—2000 ljudi, a 20% na poslove s firmama koje zapošljavaju do 200 ljudi.⁹

Evropska konferencija na vrhu dala je dodatni impuls suradnji na području ekonomije između Istoka i Zapada. Iako nisu postignuti rezultati koji su objektivno bili mogući, odnosi su ipak unapređivali. Ako uzmemo za primjer Sovjetski Savez, onda su njegova nastojanja na produbljivanju suradnje sa zapadnim zemljama išla u tri pravca. Na jednoj strani došlo je do proširenja robne razmjene, na drugoj strani uspostavljena je tješnja suradnja na području industrije, tehnologije i znanosti. I treće: otvoren je »dodatni« prostor za veće prisustvo zapadnih firmi u sovjetskoj ekonomiji.¹⁰

Poslije održane konferencije s nizom zemalja potpisani su novi dvostrani ugovori i drugi sporazumi trgovinsko-ekonomskog karaktera. To je učinjeno s Francuskom, Danskom, Ciprom, Portugalom, Norveškom, Italijom, Islandom, Švedskom, Kanadom i Irskom. Utvrđen je program dugoročne suradnje na području ekonomije, industrije, znanosti i tehnike s Belgijom

⁹ Podaci navedeni prema članku I. Savjolo-va, **Vnešnjaja trgovlja**, broj 4, 1977, str. 28—30.

¹⁰

Ekonomski sadržaj Završnog akta Helsin-

ške konferencije vidi u našem članku pod istim naslovom u knjizi **Jugoslavija i evropska bezbednost i suradnja**, Beograd, 1977, str. 133 i dalje.

i Luxemburgom. Pregovori s Kanadom o potrebi zaključivanja dugoročnog ugovora privedeni su skorom završetku.

U vremenu od završetka općeevropskog savjetovanja sastalo se nekoliko međudržavnih komisija za ekonomsku, industrijsku i znanstveno-tehničku suradnju, čiji su zaključci od važnosti za daljnje proširivanje odnosa s Francuskom, Italijom, Austrijom, Velikom Britanijom, SR Njemačkom, Nizozemskom, Finskom, Norveškom, Danskom, Kanadom, Belgijom i Luxemburgom.

U tom kontekstu zaključen je niz novih ugovora i sporazuma i dalje najvećim dijelom na kompenzacionoj osnovi. Takav je, na primjer, ugovor između Sovjetskog Saveza, Irana, Čehoslovačke, SR Njemačke, Austrije i Francuske o privođenju eksploataciji i isporukama plina u Zapadnu Evropu. S tim je u vezi ugovor o kupnji cijevi i postrojenja za plinovod.

Ukupno je zaključeno 15 krupnih ugovora na kompenzacionoj osnovi. Tu je, primjerice, sporazum s francuskom firmom »Pechiney« o izgradnji aluminijskog kompleksa. Zatim, generalni sporazum s firmama iz Francuske, SR Njemačke i Sjedinjenih Država o izgradnji postrojenja umjetnih vlakana. Također i sporazum s američkom kompanijom »Occidental Petroleum« o izgradnji cjevovoda za prijenos amonijaka. S firmama Francuske i Švedske zaključen je sporazum o izgradnji hotela u Moskvi i Lenjingradu, koji predviđa suradnju radnika i stručnjaka iz tih zemalja na izgradnji. Potpisan je ugovor s tvrtkama Velike Britanije o isporukama agregata i s kompanijama iz Kanade o isporukama kompresorskih energetskih centrala. Proširena je suradnja u pogledu uvoza strojeva i opreme iz Sjedinjenih Američkih Država i zemalja Zapadne Evrope za potrebe automobilskih zavoda, traktorskih zavoda i Bajkal-Amurske željezničke magistrale.

Još boljim odnosima i nadalje, međutim, stoje na putu znatne zapreke. Zapadne zemlje i njihove integracione zajednice provele su djelomičnu liberalizaciju uvoza iz socijalističkih zemalja. Raznolika ograničenja još su uvijek na snazi. U Sjedinjenim Američkim Državama za trgovinsko-kreditne odnose sa socijalističkim zemljama i dalje je na snazi diskriminaciono zakonodavstvo. Štoviše, ponekad je dopunjeno i trenutnim političkim sporovima, koji već sklopljene sporazume dovode u pitanje.

Likvidacija različitih zapreka koji sputavaju međunarodnu trgovinu i svekolike druge oblike međunarodne ekonomske suradnje znatno bi pridonijela daljnjem proširenju uzajamno korisnih ekonomskih odnosa i veza. Helsinški dokument pledira u tom pravcu kad je riječ o odnosima u Evropi, a mnogi dokumenti Organizacije ujedinjenih naroda, njenih institucija i afiliacija navode na to kad je riječ o svijetu. Na potrebu ekonomske suradnje bez diskriminacije ukazuju i zemlje u razvoju nizom stavova i zaključaka, s dopunom da im dodaju još jednu dimenziju — promjenu postojećih odnosa neravnopravnosti i potrebu izgradnje novog međunarodnog ekonomskog poretka.